

Az ötödik írókongresszus

Majtényi Mihály

Referátumok és jegyzetek közt lapozgatok s visszazálok az emlékezés szárnyain a kongresszusi terembe... Ötödik kongresszusát tartotta a Jugoszláv Írószövetség november 25–28 között Belgrádban.

Hagyományossá váltak immár ezek a kongresszusok, ezek az írói parlamentek nálunk. Volt köztük olyan, amely döntő befolyást gyakorolt irodalmi életünk egész alakulására. Elég az 1949 őszen Zágrábban tartott második kongresszusra utalni és emlékezni. Lassan történelemmé váltak azok az események, fiatal írónemzedékünk alig ismeri már őket (hiszen ők az azóta bekövetkezett nagy irodalmi fordulat jegyében nevelkedtek). Akkor tettünk pontot egy korszakra, egy irodalmi korszakra is. A kongresszus felszámolta a háború utáni szükségszerűséget és az írók megszabadította azoktól a ballasztoktól, amelyek művészi munkáját gátolhatják.

A harmadik kongresszus, a lyublyanai, Miroslav Krleža hatalmas referátuma nyomán az *újabb útkeresés* kongresszusa volt; a megfogalmazások ott már konkrétebbek, hiszen három esztendő irodalmi fejlődését mérte fel és ez a három év a *kifejezés* sokrétűségét hozta; egyre több szín vonult be az irodalomba és egyre több alkotás. Az azóta eltelt időszak volt a délszláv irodalom csodálatos, nagy fejlődésének „időbeli színtere”, új nevek és új művek tömege, az olvasótábor megsokasodása, az irodalom kapuinak széles kitérője a nagyvilág felé — ezek voltak külső jelei az elmúlt hat esztendőnek... illetve három esztendőnek az 1955. évi ohridi kongresszus óta.

Az ötödik kongresszus, a belgrádi, két kiemelkedő mozzanatot hozott: őszinte szembenézést a világgal, hogy irodalmunk megtalálja a maga helyét, valamint azt a nagy egységet, amelyet íróink a művészi alkotás szabadságának kérdésében megnyilvánítottak. Nincs művésznünk — összegezzük —, aki ne osztozna a JKSz programjában foglalt az írói, művészi és tudományos alkotás kérdésére vonatkozó alapvető igazságban, abban tudniillik, hogy az írói, művészi, tudományos alkotás annál hatékonyabban felel meg

a társadalmi fejlődésnek (mindegyikük a maga módján és a maga eszközeivel), minél merészebben járul hozzá a természet és a társadalom igazságainak feltárásához minél merészebben világítja meg a természet összetett problémáit és igyekszik a társadalom életébe és az egyén lelkiéletébe behatolni. Ezért a JKSz — munkásosztályunk élharcosa — az alkotás-szabadsága mellett van, akár tudományos téren, akár a művészetekben.

Josip Vidmar, az írószövetség eddigi elnökének referátuma nyomán ez volt a kiindulópontja az ötödik kongresszus vitaanyagának. Azonban egy percig sem dogmatikus alapon, hanem a kutatás, a vizsgálódás, a mérlegelés fegyvereivel, mindenki egyéni hangján. Mintha a felszólalók valamennyien érezték volna egész felelősségét annak a megfogalmazásnak, hogy az irodalom az emberiség lelkiismerete, vagy hogy a költő a világ szíve és hogy az emberi, a humánus a legfőbb érték, ami minden művészet vég-céljában ott lobog . . . vagy ott kell hogy lobogjon.

Velibor Gligorić felszólalása az irodalom mindennemű adminisztratív irányítása ellen foglalt állást. A költői pesszimizmust nem azonosíthatjuk a társadalmi borúlátással, hanem adott esetben lelkialkat szerinti emberi tulajdonságnak kell felfognunk. Sinkó Ervin a szavak életéről és értékéről szólt. A szónak újból élményként kell bennünket rezonálnia. Sajnos mostanában sokszor megdöbbentő átértékelésben találkozunk a szavakkal és fogalmakkal egyes népek és nemzetek irodalmában. Figyelmet keltett Jus Kozák felszólalása az író mai anyagáról és a kifejezés úgynevezett „időszerűségéről”. Oskar Davičo az író társadalmi szerepéről beszélt, majd kifejtette, hogy Marx és Engels óta először fordult elő, hogy a munkásosztály egy pártja programba foglalta a marxizmus humánus gondolatait. Ez a program a reformista és bürokratikus opportunistától távol hatásos tényező lesz a művészi alkotásra. Ezért kelti fel programunk a világ összes haladó művészeinek figyelmét. Ezek számára ez az új állásfoglalás levette a szocializmus válláról — művészi tekintetben — a skolasztikus elavultságot, a dogmatizmust, s új életet öntött a művészetbe. Mint a művészi szabadság úttörőinek — hangoztatta Davičo — bennünk jugszláv írókban is van bizonyos mértéktartás, amely a bennünk élő felfogásban rejlik . . . ezt vállaljuk is, hiszen bizonyos természetes megértés születik bennünk — ezekben a szabadságkeretekben — az iránt, ami haladó.

Marijan Matković tétele: irodalmi életünk legfőbb manifesztuma nem ez a kongresszus, hanem az alkotás, a művek sokasága. A mi íróink nem függnek — magas honráriumok tekintetében — a kiadóktól, mint a nyugatiak, rendkívüli beneficiumokat sem élveznek, mint az írók keleten — ez a két körülmény sokszor nézeteinek megváltoztatására, elvei feladására készíteti a művészt. A mi íróink osztozva népe sorsában, lelkiségében is osztozik és hű kifejezője életének. Djoković Milan azokra a külföldi írókra emlékeztetett felszólalásában, akik nem támadnak bennünket és nem rágalmaznak, hanem hallgatással vannak velünk.

Nem célunk ezen a helyen részletes beszámolót adni a kongresszus minden mozzanatáról, azt a napi sajtó már elvégezte. Csak felvillantottuk azokat a mozzanatokat, amelyek az ötödik írókongresszust leginkább jellemezték. (A referátumok anyagát részletekben dolgozza majd fel a HID, amennyiben azok általános irodalmi jellegűek, vagy az irodalom számára fontos konkrétumokat is érintenek). Olvasgatva az írószövetség főtítkáranak terjedelmes jelentését csak néhány mondatot idézünk, amely kisebbségi irodalmunkat is érinti: „Jelentős haladás észlelhető a nemzeti kisebbségek nyelvére való fordítások kérdésében . . . a kisebbségi írók műveinek szerbhorvát, makedón és szlovén nyelvre való fordításnak tekintetében azonban még vannak mulasztások”. Érdekes ezenkívül a Vidmár-referátum egy szakasza, amely bizonyos félreértéseket oszlat el: . . . Nálunk nincsenek értelmetlen rendelkezések arról, hogy az írók „menjenek a nép közé” . . . rendel-

kezések, amelyek abból a naív felfogásból erednek, hogy ilyen kirándulás anyagot szállíthat az írói lélek mélyebb rétegeibe, ahol a művészi alkotás születik. Ez a legjobb esetben is csak riporthoz szolgáltatathat anyagot”.

Az író – az élettel van állandó kapcsolatban, az életről ír, emberekről, saját lelkiségükben és társadalmi helyzetükben. A referátum nyilván azt akarja kiemelni, hogy a gyorsforralón érlelt „helyzetkép” lehet egy riport anyaga (véleményünk szerint még egy irodalmi igényekkel alkotott riporté is, valamelyik folyóiratban mondjuk), de nem lehet végső formája egy művészi írásnak, amely az örök emberinek kifejezésére vágyik művészi eszközökkel! Legfeljebb kiindulópont lehet, amelyhez az író a mélyebben és tartósabban megérlelt megfigyeléseit adja. Vagy elindítója lehet valaminek, ami művészi éresre vár az író lelkében.

Pablo Picasso: Kékruhás asszony (olaj, 1941.)